

Könstillhörighet

”Leve skillnaden!” – ”Vilken skillnad?”

Vi är sällan osäkra på varandras könstillhörighet. Skälet till det är inte enbart att kvinnor och män är skarpt avgränsade kategorier i biologisk mening, utan att detta också gäller deras framtoning i den kultur vi lever i.

Du sitter vid ett bord och samtalar med en person. Efteråt frågar någon om personen du talade med var en kvinna eller en man. Anta att du svarar: ”Det vet jag inte, jag kom aldrig att tänka på saken.” Svaret skulle låta otroligt.

Vi skulle bli än mera förbluffade om du försökte förklara dig genom att säga, att det inte var så lätt att veta om personen var kvinna eller man. Vi räknar inte bara med att en vuxen människa hos oss i de allra flesta fall omedelbart *kan avgöra* om en annan person är en kvinna eller en man, utan vi utgår också från att detta är något var och en är uppmärksam på, och vi blir extra uppmärksamma på könet i de sällsynta fall när det *inte* är uppenbart.

Könstillhörighet är alltså inte som kroppslängd: om en person är extra lång eller extra kort lägger vi märke till det, men om längden är någonstans däremellan kanske vi inte fäster oss vid den.

Uppdelningen i kön präglar vårt sätt att framträda inför varandra och att betrakta varandra. Vi markerar barnets könstillhörighet genom valet av namn. Den första fråga vi ställer om ett nyfött barn (eller som det oftare är nuförtiden, om ett ännu ofött barn) gäller barnets kön. Det gör vi inte bara därför att det inte finns så många andra frågor man kan ställa i det skedet, utan därför att svaret på denna första fråga är en grammatisk förutsättning för alla de andra frågor vi kan ställa, eftersom en levande människa (på en oerhörd mängd språk, om än inte på finska) alltifrån födseln är antingen en hon eller en han.

ENLIGT DEN FEMINISTISKA filosofen **Judith Butler** finns det inget kön, bara genus. Butler uppfattar enligt **Margareta Hallberg** (Svenska Dagbladet 8.12.97), ”könet som diskursivt bestämt, utan någon verklighetsreferens... Könsidentiteterna kan vara hur många som helst, är i ständig rörelse och iscensätts bara då de framträder... Den som kliver över gränsen och klär sig tvärtom — mannen som kvinna, kvinnan som man — utmanar och driver med föreställningen om en sann genusidentitet och uppmärksamar därmed den ytlighet med vilken den omfattas.”

Tydligt finns det enligt Butler inget verkligt kön och när allt kommer omkring inte heller något sant genus. (För övrigt kan bara en yttlig person påstå att vi förhåller oss ytligt till skillnaden mellan män och kvinnor.)

IBLAND HÖR MAN argumentet att könsgränser är godtyckliga. Det sägs att de flesta människor är en blandning av kvinnliga och manliga egenskaper. Rena kvinnor och rena män är ytterlighetsfall, de flesta finns någonstans där emellan. Att dra en gräns mellan könen är enligt det här resonemanget lika konstgjort som att indela mänskligheten i korta och långa

”Svaret på denna första fråga, om barnets kön, är en grammatisk förutsättning för alla de andra frågor vi kan ställa.”

individer: det blir trängsel i mitten, och vi måste antingen hitta på en skarp och godtycklig gräns eller också acceptera att en stor del av mänskligheten befinner sig i gränssonen mellan de två grupperna.

Men så är det ju i själva verket inte. Om vi ser till de biologiska skillnaderna mellan kvinnor och män, så finns det inte en gradvis övergång: bortsett från ett försvinnande litet antal individer som föds med dubbla fortplantningsorgan eller utan fortplantningsorgan, så är alla människor antingen entydigt kvinnliga eller entydigt manliga i *biologisk mening*.

Könstillhörighet är mera likt ögonfärg än kroppslängd: det är ytterst få individer som har ett blått och ett brunt öga. Skillnaden är att många av oss inte är säkra på våra bekantas ögonfärg, medan vi inte skulle sväva på målet när det gäller deras kön.

Anledningen till att vi inte svävar på målet är att kvinnor och män inte bara är skarpt avgränsade kategorier i biologisk mening, utan att detta också gäller deras framtoning i den kultur vi lever i. Förväxlingar mellan kvinnor och män är ovanliga utom i komedier och på transvestitbarer. (Transvestismen innebär för sin del inte ett ifrågasättande av genuskillnaderna som Butler påstår, utan en bekräftelse av dem. För en normal transvestit är skill-

naden i klädsel mellan kvinnor och män inte en godtycklig konvention, utan oerhört betydelsefull, minst lika betydelsefull som för andra. En manlig transvestit väljer inte manliga kvinnokläder.)

Misstaget är att tänka att det som gör kvinnor till kvinnor är summan av deras kvinnliga egenskaper och *vice versa*. Visserligen kan vi kalla en kvinna manhaftig och en man feminin. Men manhaftighet är väsentligen en *kvinnlig* egenskap, alltså en egenskap bara kvinnor kan ha — män kan å andra sidan vara virila, men virilitet hos män och manhaftighet hos kvinnor är inte samma egenskap.

Att en man är feminin betyder å andra sidan inte att vi lätt förväxlar honom med en kvinna — lika litet som vi förväxlar ett porträtt med den person det föreställer, även om porträttet är likt.

MEN VAD MOTIVERAR då den åtskillnad vi gör? Det kan inte vara individernas roller i fortplantningen, eftersom alla män och kvinnor inte är fruktbara. Det kan inte heller vara erotiska relationer mellan könen, eftersom inte ens alla heterosexuella kvinnor finner alla män attraktiva, och *vice versa*. Män har vanligen större fysisk styrka än kvinnor, de är oftare dumdriftiga, och så vidare, medan kvinnor kanske

har större inlevelseförmåga, är mera uppmärksamma på relationer, och så vidare. (Förr ansågs kvinnor ha sämre skolbegåvning, sedan blev det tvärtom.)

Men i alla de här fallen finns det undantag. Att ha god inlevelseförmåga är alltså inte detsamma som att vara kvinna. Vi anser inte att en man *blir* en kvinna genom att utveckla sin inlevelseförmåga. Liksom vi inte låter Oskar och Lisa byta namn när vi märker att Lisa besegrar Oskar i brottning.

I SJÄLVA VERKET finns det inga generella egenskaper hos kvinnor eller hos män som gör det motiverat eller viktigt att upprätthålla en tudelning. Den bara upprätthålls. (Det är kanske detta vissa feminister försöker säga, även om de uttrycker sig vilseledande när de säger att det *inte finns* någon uppdelning mellan kvinnor och män.)

Men eftersom tudelningen görs är vi, för det första, benägna att söka en motivering för den: vi dras till föreställningen att kvinnor och män i *grund och botten* måste vara olika, också när de förefaller vara lika. (Lockelsen blir extra stark om det är i vårt intresse att förutsätta skillnader.) Och för det andra kommer själva tudelningen att skapa praktiska och psykologiska olikheter, som lätt blir till bojer.

Överallt där denna tudelning har upprätthållits har den inneburit att män i någon mening getts en högre status än kvinnor. Inte därför att de är starkare eller oförvägnare eller av någon annan anledning, utan helt enkelt för att de är män. Visserligen ges denna tudelning inte samma betydelse i den västerländska kulturen vid 2000-talets början som den getts i de flesta andra mänskliga kulturer, men inställningen lever kvar hos både kvinnor och män. Den kommer till uttryck på tusentals synliga och osynliga sätt, till exempel varje gång vi säger ”Ta det som en man!”

Detta hindrar oss inte att hoppas på en tid när tudelningen har upplösts — en tid när vi inte noterar en persons kön desto mera än färgen på hans eller hennes ögon. Men vi är inte ännu där.

Lars Hertzberg är professor emeritus i filosofi lars.hertzberg@abo.fi <http://betankligheter.blogspot.com/>

Fotnot:

En tidigare version av texten ingick i Åbo Underrättelser 29.5.98.